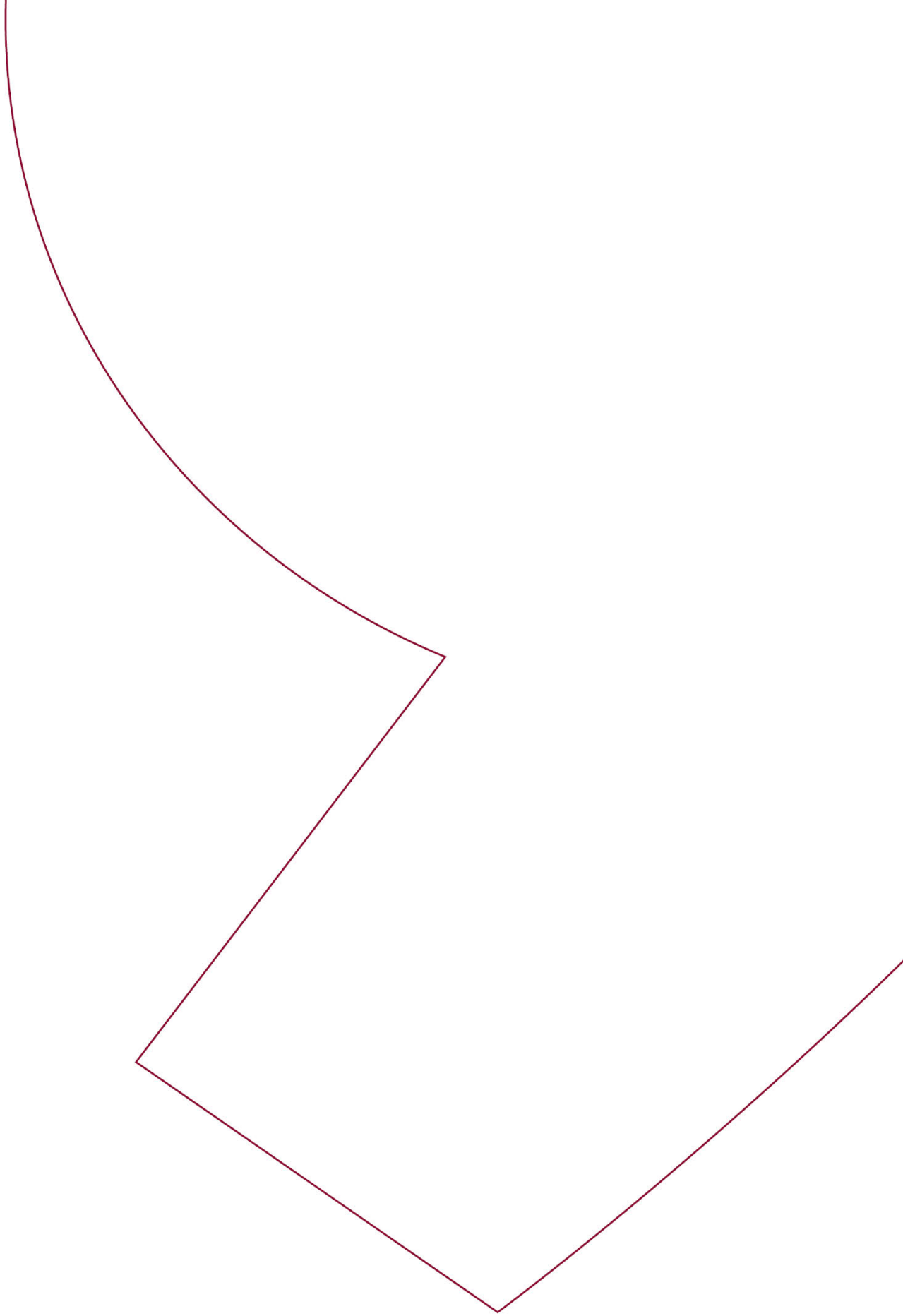

BEOORDELINGSRAPPORT

Beroepsopleiding Advocaten (BA)

De Law Firm School (LFS)

Sir Winston Churchilllaan 273
2288 EA Rijswijk
Postbus 70, 2280 AB Rijswijk
+31 (0)88 998 3140
www.hobéon.nl
info@hobéon.com

BEOORDELINGSRAPPORT

Beroepsopleiding Advocaten (BA)

De Law Firm School (LFS)

Hobéon Certificering & Accreditatie

10 februari 2025

Prof. dr. mr. Eric van de Luitgaarden

Mr. dr. Bonne van Hattum

Mr. Jos Janssen

Mr. Wikke Monster

Secretaris

Daniëlle de Koning MSc.

INHOUDSOPGAVE

1.	INLEIDING	1
1.1.	Profiel De Law Firm School	1
1.2.	Visitatiecommissie	2
2.	SAMENVATTEND OORDEEL	3
3.	STERKE PUNTEN	5
4.	AANBEVELINGEN	6
5.	BEOORDELING	8
5.1.	Standaard 1: Profiel en didactische visie	8
5.2.	Standaard 2: Curriculum	10
5.3.	Standaard 3: Studeerbaarheid en studiebegeleiding	14
5.4.	Standaard 4: Docenten	17
5.5.	Standaard 5: Toetsing en gerealiseerd niveau	19
BIJLAGE I	Programma, werkwijze en beslisregels	23
BIJLAGE II	Lijst geraadpleegde documenten	25

1. INLEIDING

De Beroepsopleiding Advocaten (BA) is een opleiding voor advocaat-stagiaires die wordt verzorgd onder verantwoordelijkheid van de Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA).

De uitvoering van de BA is uitbesteed aan drie onderwijsaanbieders:

- de Uitvoeringsorganisatie (UO, CPO-Dialogue);
- de Law Firm School;
- De Brauw Blackstone Westbroek (DBBS).

De UO verzorgt het centrale deel van het onderwijs voor alle advocaat-stagiaires en het decentrale deel voor advocaat-stagiaires die de gehele BA-opleiding bij de UO volgen. De Law Firm School en De Brauw Blackstone Westbroek verzorgen als geaccrediteerde aanbieders het decentrale deel van het onderwijs voor de eigen advocaat-stagiaires.

De BA-opleiding bestaat uit de volgende elementen:

1. ethiek;
2. algemene vaardigheden;
3. kantoor specifieke vaardigheden;
4. juridisch-inhoudelijke kennis;
5. voorbereiding integratieve dagen; en
6. integratieve dagen.

De Law Firm School en De Brauw Blackstone Westbroek verzorgen voor hun eigen advocaat-stagiaires de hierboven genoemde onderdelen 3, 4 en 5.

Dit adviesrapport bevat het oordeel¹ van de visitatiecommissie ten aanzien van het deel van de beroepsopleiding dat wordt uitgevoerd door de **Law Firm School**. Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en oordelen van de commissie alsook de sterke punten en aanbevelingen. Op basis van dit rapport neemt de NOvA een accreditatiebesluit.

De beoordeling is gebaseerd op de standaard zoals beschreven in het 'Kwaliteits- en accreditatiekader BA2020'. Over de standaarden geeft de visitatiecommissie een gemotiveerd oordeel op een driepuntsschaal: voldoet, voldoet ten dele of voldoet niet. Vervolgens geeft de commissie een gemotiveerd eindoordeel over de kwaliteit van de opleiding, ook op een driepuntsschaal: positief, positief onder voorwaarden, of negatief.

1.1. Profiel De Law Firm School

De Law Firm School (hierna: de LFS) is een samenwerkingsverband tussen 18 internationaal opererende, commerciële advocatenkantoren. Deze kantoren hebben hun krachten gebundeld en samen bieden zij hun advocaat-stagiaires een gerichte juridische opleiding aan die aansluit op de eisen van hun praktijk op de Zuidas. De werkzaamheden van de kantoren kenmerken zich door een focus op het financiële recht (financiering, zekerheden, financieel toezicht, insolventie) en het ondernemingsrecht in de ruimste zin (fusies- en overnames, energie, innovatie, AI etc.). De cliënten van de LFS-kantoren zijn veelal grote internationale ondernemingen, de zaken grens- en discipline overstijgend.

De opleiding is ontworpen om de stagiaires voor te bereiden op de praktijk van het advocatenberoep, met een sterke nadruk op juridische kennis, vaardigheden en ethiek. Het LFS-onderwijs is gericht op effectief adviseren en procederen in een nationale en internationale context. Het gaat om een goede combinatie van theorie en toepassing in de praktijk.

¹ Voor de beoordeling geldt, dat alleen de aanbiedersspecifieke elementen worden beoordeeld, waarbij bijzondere aandacht wordt besteed aan de manier waarop die aansluiten bij het gemeenschappelijk deel, verzorgd door de UO.

1.2. Visitatiecommissie

Op 17 juni 2024 heeft de Algemene Raad van de NOvA een positief besluit genomen op de voordracht van de visitatiecommissie t.b.v. de beoordeling van de BA-opleiding. De secretaris van de commissie beschikt over nadere informatie met betrekking tot de samenstelling en expertise van de commissieleden. Hieronder volgt een korte functiebeschrijving van de leden die deelnamen aan de visitatiecommissie van de in dit beoordelingsrapport beschreven opleiding.

Samenstelling visitatiecommissie²

1. Prof. dr. mr. Eric van de Luijtgaarden (voorzitter): lector en bijzonder hoogleraar Preventive Law aan respectievelijk Maastricht University en Zuyd Hogeschool;
2. Mr. dr. Bonne van Hattum: universitair docent bij Nyenrode Business Universiteit op het gebied van massaclaims, toezicht en open normen, Raadslid gemeente Hilversum en oprichter van The Evaluators;
3. Mr. Jos Janssen: academiemanager aan de Academie Rechten van de Hogeschool Arnhem en Nijmegen;
4. Mr. Wikke Monster: strafrechtadvocaat en mediator.

Ondersteuning

- Daniëlle de Koning MSc., adviseur bij Hobéon en NVAO-gecertificeerd secretaris

Alle commissieleden hebben een onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring getekend. In deze verklaring verklaren de commissieleden gedurende ten minste vijf jaar voorafgaand aan de visitatie geen zakelijke noch persoonlijke binding te hebben gehad met de betrokken instelling – anders dan die in het kader van de werkzaamheden als lid van de visitatiecommissie – die een onafhankelijke oordeelsvorming ten positieve of ten negatieve zou kunnen beïnvloeden.

Locatiebezoek

De visitatie vond plaats op donderdag 4 juli 2024 bij BCN Eindhoven³.

² In dit rapport wordt in het hiernavolgende zowel het woord commissie als het woord panel gebruikt.

³ Een deel van de gesprekspartners sprak het panel online.

2. **SAMENVATTEND OORDEEL**

Het panel oordeelt positief over de kwaliteit van de BA-opleiding, aangeboden door de Law Firm School. De opleiding voldoet aan de vijf standaarden van het Kwaliteits- en accreditiekader BA2020. Hieronder wordt kort het oordeel per standaard weergegeven. Verdere uitwerking per standaard staat in hoofdstuk vijf.

Standaard 1. Voldoet.

Het panel heeft de didactische visie van de LFS beoordeeld en constateert dat de onderwijsaanpak aansluit bij de door de NOvA vastgestelde eindtermen. Met het volgen van de eindtermen voldoet het onderwijs aan de vereisten van oriëntatie en niveau. De LFS kiest voor activerend onderwijs, waarin casuïstiek in kleine groepen wordt behandeld, en benadrukt leren met en van elkaar. Het verder uitwerken van de didactische visie beschouwt het panel als een ontwikkelkans richting de toekomst.

Het panel vindt dat de LFS een beroeps- en praktijkgericht profiel heeft. Het LFS-onderwijs is gericht op effectief adviseren en procederen in een nationale en internationale context. Bij het maken van keuzes in het profiel kijkt de LFS naar de behoeften van de deelnemende LFS-kantoren en zoekt zij een balans tussen diepgang en breedte. De LFS zet tevens in op flexibilisering van de opleiding om verder aan te sluiten op de wensen van de advocaat-stagiaires. Dit doet zij momenteel door de praktijkervaring van deelnemers in het leerproces te integreren en online leren aan te bieden.

Standaard 2. Curriculum

Het panel heeft het curriculum van de LFS beoordeeld en concludeert dat het programma goed is doordacht. Het curriculum bevat een goede mix van cognitieve vakken en vaardigheden, met duidelijke matrixen die de opbouw van vakken, leerdoelen en eindtermen tonen. Het programma combineert klassikale bijeenkomsten en online leren, waarbij de praktijkcasus een centrale rol speelt, en stelt de deelnemers in staat om de door de NOvA gestelde eindtermen te bereiken.

De LFS heeft regelmatig overleggen met de deelnemende kantoren om het curriculum af te stemmen op de wensen van het beroepenveld. De deelnemers zijn over het algemeen tevreden, vooral over de praktijkgerichte benadering en de focus op vaardigheden. Er is een wens voor dieper inzicht in bepaalde vakken. De LFS verkent dan ook mogelijkheden voor keuzeonderwijs, bijvoorbeeld in de vorm van het aanbieden van specialisatiemodules. De LFS past het curriculum regelmatig aan op basis van evaluaties, wat zorgt voor een voortdurende verbetering van de kwaliteit.

Standaard 3. Studeerbaarheid en studiebegeleiding

De studiebelasting is hoog, maar de deelnemers geven aan dat zij de opleiding – ondanks de uitdagende combinatie van werk en praktijk – wel studeerbaar vinden. De opkomst van AI heeft de benodigde tijdsinvestering voor de voorbereiding op de bijeenkomsten – zoals het schrijven van dagvaarding, pleitnota's en cliëntadviezen – aanzienlijk verminderd. De tijd die kantoren bieden voor studie varieert sterk. De LFS heeft oog voor de zaken waar deelnemers tegenaan lopen ten aanzien van de studiebelasting en spant zich in om bij de kantoren de voor de deelnemers benodigde ruimte te creëren. De informatievoorziening is goed geregeld en de studiebegeleiding vanuit het kantoor door een patroon/praktijkbegeleider is adequaat.

Standaard 4. Docenten

Het panel is te spreken over de kwaliteit van de docenten bij de LFS. De docenten zijn inhoudelijk en didactisch goed gekwalificeerd en hebben vrijwel allen voor een LFS-kantoor relevante praktijkervaring, wat passend is voor deze beroepsopleiding. De LFS zorgt voor een goede afstemming tussen vakinhoud en docentenprofielen en streeft ernaar om per vak twee

hoofddocenten aan te stellen, waarvan één vaak verbonden is aan een universiteit. Studenten zijn positief over de betrokkenheid en deskundigheid van de docenten.

De hoofddocenten bewaken de structuur en studeerbaarheid van het programma, en binnen onderwijsteams per vak worden leerdoelen en leermethoden gezamenlijk vastgesteld. De LFS heeft een vernieuwde onderwijsmethode geïntroduceerd, waarbij docenten een meer coachende rol aannemen in plaats van alleen colleges geven. Dit vraagt om didactische professionalisering, waarvoor ondersteuning wordt geboden door een onderwijskundige van de Universiteit Utrecht.

Standaard 5. Toetsing en gerealiseerd niveau

Bij het centrale programma, aangeboden door de UO, leggen deelnemers in hun eerste jaar de toets Ethiek af en ronden zij de combinatie van het centrale en het decentrale gedeelte van elk jaar af met een Integratieve dag. Toelating tot deze dagen vereist het indienen van voorbereidende stukken, die beoordeeld worden door de onderwijsaanbieder en uiteindelijk door de Examencommissie. Bij de LFS ronden zij het decentrale gedeelte van elk jaar af met een mondeling examen over twee vakken van het desbetreffende jaar. Deelnemers waarderen de intentie van deze mondelinge toetsing, maar willen graag meer keuzevrijheid in de onderwerpen.

Het panel vindt dat de LFS deelnemers een goede voorbereiding biedt op de Integratieve dagen. Deelnemers oefenen met rechters en ervaren partners van LFS-kantoren. Ze waarderen de kritische feedback en leren veel van de oefeningen, hoewel sommige casussen volgens hen beter afgestemd kunnen worden op de praktijk. De informatie die voor de LFS beschikbaar is ten aanzien van de formele toetsing, deelt zij met de deelnemers.

Het panel heeft van vijf advocaat-stagiaires de voorbereidende stukken bestudeerd op de Integratieve dag 2, te weten een case-analyse met een onderhandelingsstrategie en een vaststellingsovereenkomst. De voorbereidende stukken van de advocaat-stagiaires voldoen aan het beoogde niveau, hoewel ruimte blijft voor meer creativiteit en minder archaïsch taalgebruik. Het panel heeft er alle vertrouwen in dat deze advocaat-stagiaires na afronding van de opleiding vakbekwaam zijn en de professionele vaardigheden, kennis en kunde bezitten die nodig zijn voor het zelfstandig uitoefenen van de praktijk.

Voor de doorontwikkeling van de BA-opleiding beveelt het panel sterk aan dat de toetsing van de verschillende delen van de opleiding – met name de voorbereiding op de integratieve dag en integratieve dagen zelf – beter op elkaar afgestemd wordt en dat er gekalibreerd wordt over de onderwijsaanbieders heen. Een goede open en transparante samenwerking is essentieel om eerlijke toetsing te kunnen waarborgen (zie ook HO4. Aanbevelingen).

Standaard	Oordeel
1. Profiel en didactische visie	Voldoet
2. Curriculum	Voldoet
3. Studeerbaarheid en studiebegeleiding	Voldoet
4. Docenten	Voldoet
5. Toetsing en gerealiseerd niveau	Voldoet
Eindoordeel	Positief

3. STERKE PUNTEN

Het panel constateert de onderstaande sterke punten:

- **Beroeps- en praktijkgerichtheid:** De opleiding is sterk gericht op de praktijk en sluit goed aan bij de behoeften van de Zuidas kantoren.
- **Inzet op onderwijsinnovatie:** De didactiek van de opleiding is aanzienlijk verbeterd, met een focus op praktijkgericht leren en het inzetten van casuïstiek.
- **Docententeam:** De docenten zijn zeer deskundig en betrokken, met een goede mix van juridische en didactische expertise.
- **Evaluatie en feedback:** De opleiding wordt regelmatig geëvalueerd en er is veel aandacht voor constructieve feedback van zowel docenten als studenten.

4. AANBEVELINGEN

“We zijn de rails nog aan het leggen terwijl we de trein al achter ons aan horen komen”, zo gaf de LFS aan in haar zelfevaluatie. Bij het oordeel op de standaarden in HO.5 worden diverse ontwikkelpunten benoemd. Het panel geeft in dit hoofdstuk de belangrijkste aanbevelingen aan en doet hierbij enige suggesties die de opleiding richting kunnen geven bij de doorontwikkeling. Deze aanbevelingen doen geen afbreuk aan het positieve oordeel over de kwaliteit van de opleiding.

1. **Didactische visie:** Het panel ziet nog ruimte in het verder uitwerken van de visie op leren. Deze visie vraagt met name uitwerking van de rol van docenten en studenten in het onderwijs en wat van beiden wordt verwacht. Daarnaast is het van belang dat de visie verder wordt aangevuld vanuit de focus op de beroepspraktijk en de ontwikkelingen in het recht die van belang zijn voor advocaten. Hoe scherper de didactische visie wordt geformuleerd, hoe behulpzamer deze is bij het selecteren en prioriteren in het curriculum.
2. **Flexibilisering:** De LFS denkt na over het aanbieden van keuzeonderwijs, waarbij deelnemers bijvoorbeeld kunnen kiezen voor een basisleergang in een bepaald vakgebied of een verdiepingsleergang. Het panel adviseert de LFS om deze opties verder te verkennen.
3. **Ethiek:** Ethiek is volgens het panel een thema dat meer aandacht verdient in het programma, zeker gezien de complexer wordende samenleving die gekenmerkt wordt door tegenstellingen (polarisatie). Het panel raadt de LFS aan te kijken naar aanvullende mogelijkheden in het programma, denk aan het invoegen van morele beraden of anderszins activerende werkvormen. Een optie is ook om bij elke casus een standaard vraag op te nemen ten aanzien van welke ethische kwesties mogelijk spelen en hoe daarmee om te gaan. Een doorlopende lijn in het gehele programma behoort wat het panel betreft ook tot de mogelijkheden.
4. **Studielast:** Monitor de werkdruk en studielast van de studenten, vooral in combinatie met hun werkzaamheden op de werkvloer bij de kantoren.
5. **Feedback bij de voorbereidende stukken op de ID:** Het panel verwacht dat de LFS aandacht besteedt aan de navolgbaarheid van de totstandkoming van de beoordelingen. Dit betekent het verkleinen van de bandbreedte ten aanzien van de manier waarop de docenten a) feedback geven en b) concreet de beoordelingsformulieren invullen. Een (korte) schriftelijke beoordeling is wat het panel betreft wenselijk vanwege de navolgbaarheid. Schriftelijke feedback dwingt de beoordelaars tot de kern te komen en is voor de advocaat-stagiair belangrijk voor verdere ontwikkeling.

Naast aanbevelingen die specifiek voor de LFS gelden, heeft het panel ook opleidingsoverstijgende aanbevelingen die te maken hebben met de afstemming tussen de onderwijsaanbieders en in het bijzonder tussen het centrale en het decentrale deel van de BA-opleiding. Deze aanbevelingen neemt het panel in de beoordelingsrapporten van alle onderwijsaanbieders op.

Afstemming toetsing

Voor de doorontwikkeling van de BA-opleiding beveelt het panel sterk aan dat de toetsing van de verschillende delen van de opleiding – met name de voorbereiding op de integratieve dag en integratieve dagen zelf – beter op elkaar afgestemd wordt. Een goede open en transparante samenwerking is essentieel om eerlijke toetsing te kunnen waarborgen. Het panel denkt hierbij onder meer aan de volgende aspecten:

- o Kalibratie over de onderwijsaanbieders heen, zodat er meer afstemming is tussen de docenten die de advocaat-stagiaires voorbereiden op de toetsing en de examinatoren

die de toetsing uitvoeren. Dit betekent ook kalibratie/overleg over het niveau van de te beoordelen stukken voor de Integratieve dagen;

- Het uitwisselen van informatie (tussen centraal en decentraal) over de toetsing;
- Het maken van afspraken over de te hanteren beoordelingsformulieren met eenduidige criteria, zodat de navolgbaarheid duidelijk is;
- Betere afstemming over de casuïstiek bij de Integratieve dagen, zodat de oefening overeenkomt met wat er daadwerkelijk in de praktijk gebeurt;

Positie Examencommissie

Aandacht is vereist voor versterking van de onafhankelijke rol van de Examencommissie. Op een aantal aspecten lijken toezicht en uitvoering door elkaar heen te lopen. Zaken als flexibiliteit, transparantie en benaderbaarheid verdienen daarbij nadrukkelijk aandacht. De Examencommissie heeft in het gesprek met het visitatiepanel de mogelijkheden tot verbetering erkend. Zo had zij ten tijde van de visitatie reeds een voorstel ingediend bij de NOvA voor aanpassing van de herbeoordelingsprocedure⁴. Hierbij is gekeken naar a) de rechtsbescherming van de stagiair, b) de kwaliteit van de herbeoordeling, c) de transparantie binnen het proces en d) het waarborgen van het draagvlak bij de stakeholders. Het panel is hierover positief gestemd en beveelt de Examencommissie aan om de voorgestelde aanpassing door te zetten.

Het panel beveelt aan dat de genoemde punten bij de doorontwikkeling van de BA-opleiding door de verschillende stakeholders – onderwijsaanbieders, Examencommissie en de NOvA – in goed overleg worden opgepakt.

⁴ Het panel heeft het projectvoorstel 'Herbeoordelingsprocedure' bestudeerd (d.d. juni 2024).

5. BEOORDELING

5.1. Standaard 1: Profiel en didactische visie

Toelichting: Het profiel en de didactische visie van de onderwijsaanbieder sluiten aan bij de door de NOvA vastgestelde eindtermen van de opleiding, het niveau (postmaster) en de oriëntatie (beroepsgericht) van de opleiding en de verwachtingen van het beroepenveld

Oordeel

Voldoet.

Bevindingen en overwegingen

Didactische visie

Het panel heeft kennisgenomen van de didactische visie van de LFS. De visie op leren verwoordt de LFS met woorden als: activerend onderwijs, uitgaan van authentieke praktijksituaties (probleemgestuurd onderwijs) en nadruk op leren met en van elkaar in (kleinere) groepen. De LFS refereert hierbij aan de leerpiramide van Bales waarbij wordt gesteld dat het grootste leerrendement te behalen is bij actieve leermethoden. Waar de LFS voorheen koos voor hoorcolleges, is het uitgangspunt bij het vormgeven van het onderwijs nu het in kleine groepen behandelen van casuïstiek, waarbij de deelnemers de gevonden oplossingen aan elkaar presenteren en met elkaar bediscussiëren. Het panel vindt dit solide leeruitgangspunten die aansluiten bij de door de NOvA vastgestelde eindtermen⁵, waarin praktijk en vaardigheden een prominente plaats hebben gekregen. Het panel ziet nog ruimte in het verder uitwerken van de visie op leren. Deze visie vraagt met name uitwerking van de rol van docenten en studenten in het onderwijs en wat van beiden wordt verwacht. Daarnaast is het van belang dat de visie verder wordt aangevuld vanuit de focus op de beroepspraktijk en de ontwikkelingen in het recht die van belang zijn voor advocaten. Hoe scherper de didactische visie wordt geformuleerd, hoe behulpzamer deze is bij het selecteren en prioriteren in het volle curriculum.

Profiel

De door de NOvA vastgestelde eindtermen zijn een leidend uitgangspunt voor alle onderwijsaanbieders. Tegelijkertijd biedt het kader voldoende ruimte voor het leggen van eigen accenten. Het profiel van de LFS wordt in samenwerking met vertegenwoordigers van de achttien kantoren bijgewerkt en actueel gehouden. Zo is het LFS-onderwijs gericht op effectief adviseren en procederen in een nationale en internationale context en zijn naar aanleiding van verzoeken van de leden vakken als Belastingrecht en Financieel toezichtrecht ontwikkeld. Het panel heeft vastgesteld dat het LFS-onderwijs in voldoende mate aansluit bij de verwachtingen van het beroepenveld (de deelnemende LFS-kantoren). Een doorlopend thema hierbij voor de LFS is hoe zij het beste recht doet aan de variëteit aan praktijken en kantoren. Sommige deelnemers willen zich vooral ontwikkelen in de diepte van hun vakgebied; anderen juist in de breedte. Het panel vindt dat de LFS hierbij op een adequate manier het evenwicht zoekt.

Als onderwijsorganisatie probeert de LFS bij te dragen aan het bereiken van de *Sustainable Development Goals (SDG's)*. De LFS legt hierbij de focus op de doelstellingen 4 (kwaliteitsonderwijs), 5 (gendergelijkheid) en 16 (vrede, veiligheid en rechtvaardigheid). Ten aanzien van gendergelijkheid stuurt de LFS actief op de samenstelling van het docentencorps, is zij scherp op inclusief taalgebruik en heeft zij – onder meer door een uitgebreid alumni-onderzoek – de in- en uitstroom van deelnemers in kaart gebracht. Onder doelstelling 5, zo geeft de LFS aan, valt ook onderwijs dat de deelnemers toerust voor de toekomst. Dit behelst onder meer een open oog voor de invloeden van AI op het juridisch werkveld en ruime aandacht voor de ethische aspecten van het werk. Het panel ziet mogelijkheden om de focus op de SDG's expliciet te koppelen aan het inhoudelijke profiel van de LFS. Het panel denkt hierbij

⁵ Ethische verantwoordelijkheid, juridisch inhoudelijke kennis, algemeen juridische vaardigheden, communicatieve vaardigheden, adviesvaardigheden, bemiddelende/onderhandelende vaardigheden, ondernemerschap

bijvoorbeeld aan de relatie tussen de SDG's en de daaraan gerelateerde ESG-wet- en regelgeving waar veel cliënten van LFS-kantoren mee te maken krijgen. Het management van de LFS oriënteert zich hier reeds verder op, zo werd aangegeven in het gesprek tijdens de visitatie.

Flexibilisering

De LFS-deelnemers zijn allen werkzaam bij een van de aangesloten advocatenkantoren. Het kan voor deelnemers een uitdaging zijn om studie en baan met elkaar te combineren (zie ook standaard 3). Om de opleiding aantrekkelijker te maken en deelnemers meer regie te geven over hun eigen leerproces, spant de LFS zich in om de opleiding te flexibiliseren. Zo denkt de onderwijsaanbieder na over hoe de (praktijk)ervaring van deelnemers in de opleiding kan worden benut. Ook werkt zij met online leren (via het e-learning platform). De opleidingsmanager gaf in het gesprek tijdens de visitatie aan dat het streven uiteindelijk 100% maatwerk is om zo ook de intrinsieke motivatie van de deelnemers te stimuleren. Ondertussen probeert de LFS datgene wat aangeboden wordt, zo divers mogelijk aan te bieden.

Conclusie

Het panel concludeert dat de LFS een beroeps- en praktijkgericht profiel heeft neergezet, waarmee zij recht doet aan de variëteit aan praktijken van de deelnemende LFS-kantoren. De didactische visie en de vakken die de opleiding aanbiedt, passen bij waar de LFS voor opleidt. Het panel waardeert de inspanningen van de LFS om haar profiel en didactische visie verder vorm te geven en adviseert de LFS om beide aspecten nog verder uit te werken. Het niveau (postmaster) wordt geborgd doordat de door de NOVA vastgestelde eindtermen een leidend uitgangspunt zijn voor alle onderwijsaanbieders. Op basis van bovenstaande concludeert het panel dat standaard 1 voldoet.

5.2. Standaard 2: Curriculum

Toelichting: De vormgeving en inhoud van het curriculum maken het voor de instromende advocaat-stagiaires mogelijk de beoogde eindtermen van de opleiding/het opleidingsdeel te realiseren. De beoogde eindtermen zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma en sluiten aan bij de eisen van het beroepenveld. De werkvormen passen bij de leerdoelen en eindtermen en stellen advocaat-stagiaires in staat de vereiste kennis, houding en competenties actief te verwerven. De verhouding tussen contact- en afstandsonderwijs is passend en effectief. Eventuele extra-curriculaire onderdelen en voorzieningen dragen bij aan het behalen van de eindtermen. Het curriculum wordt regelmatig intern geëvalueerd en verbeterd.

Oordeel

Voldoet.

Bevindingen en overwegingen

Inhoud en vormgeving curriculum

De deelnemers van de LFS volgen twee soorten onderwijs:

1. het onderwijs uit het centrale gedeelte van de BA, aangeboden door de UO;
2. het onderwijs uit het decentrale gedeelte van de BA, dat bij de LFS bestaat uit:

- ❖ Burgerlijk recht I en II;
- ❖ Ondernemingsrecht;
- ❖ Schriftelijke vaardigheden;
- ❖ Digitale vaardigheden;
- ❖ Bestuursrecht;
- ❖ Procederen & presenteren II;
- ❖ Voorbereiding integratieve dag I en II;
- ❖ De Jaarrekening;
- ❖ Communicatieve vaardigheden II;
- ❖ Belastingrecht;
- ❖ Financieel toezichtrecht;
- ❖ Ondernemerschap;
- ❖ Herstructurering & insolventie;
- ❖ Onderhandelen II;
- ❖ Contracten maken;
- ❖ LFS Ethiek.

Het panel heeft een overzicht bestudeerd van het curriculum en vindt het programma goed doordacht. Per vak is er een vakmatrix beschikbaar waarin de opbouw van het vak inzichtelijk wordt gemaakt, alsook de leerdoelen en eindtermen. Het panel heeft vastgesteld dat de LFS een programma aanbiedt dat dekkend is voor alle eindtermen. In het curriculum is er volgens het panel een goede mix van cognitieve vakken en het aanleren van vaardigheden.

De LFS zet combinatie in van klassikale bijeenkomsten en online leren.

- In de klassikale bijeenkomsten speelt de praktijkcasus een grote rol. Deze casus gaat over een beroepsauthentieke situatie, d.w.z. een vraagstuk, zoals dat ook aan de orde kan zijn binnen een van de LFS-kantoren. De deelnemers bespreken tijdens de bijeenkomsten de casus en presenteren bevindingen aan elkaar. De docent – die soms ook het vak inleidt met een korte presentatie over de kernbegrippen – geeft na afloop feedback op de gegeven presentaties en geeft een zogeheten ‘wrap up’ van de onderwerpen die zijn langsgekomen. De klassikale bijeenkomsten worden gegeven aan basisgroepen van circa 25 deelnemers. Bij de vaardigheidstrainingen worden deze groepen in twee of drie subgroepen onderverdeeld die elk onder begeleiding van een eigen docent de training doorlopen.
- Het online leren (*e-learning*) in de digitale leeromgeving is toegespitst op hetgeen tijdens de klassikale bijeenkomst van de deelnemers wordt verwacht.

- Bij een aantal vakken bereiden de deelnemers de casus voor die tijdens de bijeenkomst door hen verder wordt uitgediept⁶.
- De deelnemers bestuderen de door de docenten geselecteerde literatuur en – indien van toepassing – jurisprudentie die voor de casus van belang is.
- Daarnaast behoort het bekijken/beluisteren van kennis- en/of animatieclips, infographics of podcasts tot de mogelijkheden.
- Tot slot zijn er voor diverse vakken huiswerkopdrachten. Dit kunnen opdrachten zijn waarin de deelnemer de eigen kennis test of opdrachten waarin de belangrijke onderwerpen uit de bijeenkomst over de groepen zijn verdeeld. Elke groep wordt 'expert' gemaakt op een deelgebied en moet tijdens de bijeenkomst de andere groepen uitleg geven over dit deelgebied.

De LFS gaat ervan uit dat de deelnemers over de vereiste basiskennis beschikken. Met behulp van speciaal voor de LFS geschreven 'Entreeboeken' kunnen deelnemers de vereiste voorkennis voor een LFS-vak waar nodig bijspijkeren of opfrissen. Ze zijn te gebruiken als opzoekboek of om door te lezen om overzicht te krijgen over een heel vakgebied. Komt een deelnemer onderwerpen tegen die niet in de universitaire studie zijn behandeld, dan moet dit hiaat worden weggewerkt. Daarvoor verwijst het entreeboek naar aanbevolen verdiepingsliteratuur per vakgebied.

Aansluiting eisen beroepenveld

Het programma sluit aan bij de wensen van het beroepenveld i.c. de deelnemende LFS-kantoren. De LFS heeft elk half jaar met vertegenwoordigers van de kantoren een overleg, waarin het curriculum wordt besproken. Hierbij wordt tevens met de HR-afdelingen gekeken naar de afstemming op eventuele interne professionaliseringsprogramma's. Alle deelnemende kantoren bieden hun nieuwe medewerkers namelijk ook interne kennismakingsopleidingen aan waarin onderdelen als juridisch schrijven, snellezen, *legal English* en persoonlijk leiderschap zijn opgenomen. De LFS probeert zo min mogelijk te doubleren en voort te bouwen op de reeds in het centrale deel én de interne opleidingen opgedane kennis en kunde.

Deelnemers van de opleiding hebben een diverse achtergrond. Sommige advocaat-stagiaires hebben net de universitaire opleiding afgerond; anderen hebben al veel werkervaring – bijvoorbeeld als fiscalist – en willen de overstap maken naar de advocatuur. Dit maakt dat de behoeften van de deelnemers, zoals reeds is gesteld in standaard 1, uiteenlopen. De LFS denkt na over het aanbieden van keuzeonderwijs, waarbij deelnemers bijvoorbeeld kunnen kiezen voor een basisleergang in een bepaald vakgebied of een verdiepingsleergang. Ook verkent de LFS de optie om te werken met specifieke leerlijnen, zoals een leerlijn finance. Het panel adviseert de LFS om deze opties verder te verkennen.

De LFS stemt met de kantoren ook af over het ethiekonderwijs. In die nieuwe opzet van de BA-opleiding heeft ethiek een belangrijkere rol gekregen. Het vak "LFS Ethiek" wordt aangeboden in samenwerking met het eigen kantoor van de deelnemer. Het is de bedoeling dat er gedurende de twee jaar van de LFS-opleiding drie bijeenkomsten plaatsvinden op het eigen kantoor. Het panel heeft met vertegenwoordigers van de kantoren gesproken en heeft vastgesteld dat de invulling van het thema ethiek in de interne programma's van de kantoren verschilt. Ook de mate waarin kantoren die relevant vinden, loopt uiteen. Ethiek is volgens het panel een thema dat meer aandacht verdient in het programma, zeker gezien de complexer wordende samenleving. Het panel raadt de LFS aan te kijken naar aanvullende mogelijkheden, denk aan het invoegen van morele beraden of anderszins activerende werkvormen. Een doorlopende lijn in het gehele programma behoort wat het panel betreft ook tot de mogelijkheden.

⁶ Bij andere vakken hebben de deelnemers deze casus niet van tevoren kunnen bestuderen.

In het afstemmingoverleg met de kantoren wordt ook gesproken over de opkomst van kunstmatige intelligentie (AI).

Tevredenheid deelnemers

Uit de evaluaties en de gesprekken tijdens de visitatie met de advocaat-stagiaires blijkt dat zij in het algemeen tevreden zijn over het curriculum. Tijdens de bijeenkomsten waarderen zij de discussies met de andere deelnemers en de docenten. Dit wordt als zeer leerzaam ervaren. Bij sommige vakken vinden zij dat er veel stof is en geven ze aan liever dieper op een beperkt aantal onderwerpen in te gaan. De deelnemers weten van tevoren goed hoe het programma in elkaar steekt. Per dagdeel geven de docenten van tevoren aan welke werkvormen worden gebruikt en welke leer- en toetsvormen van toepassing zijn. Alle regels inzake aanwezigheid, voorbereiding, huiswerk, examens en certificaten zijn daarnaast vastgelegd in het Opleidingsreglement Law Firm School en in het Reglement opleidingscommissie en worden toegelicht in de Studiegids.

De advocaat-stagiaires die het panel heeft gesproken, zijn positief over een mogelijke invoering van specialisatiemodules voor die deelnemers die reeds verder zijn in een vakgebied. Zij erkennen dat het moeilijk is om een "one size fits all" opleiding te bouwen en snappen dat er altijd een uitdaging zal zijn hoe breed of specifiek je de opleiding maakt. De startende advocaat-stagiaires waarderen juist de breedte van het programma. Een van de deelnemers gaf aan dat hij, doordat hij van elk vakgebied iets meekrijgt, beter de relatie kan leggen met de brede beroepspraktijk waar hij in zit en dat hij beter kan plaatsen waar collega's vanuit een andere afdeling het over hebben.

De deelnemers zijn positief over de focus op vaardigheden. Zij vinden dit relevant voor hun beroepsuitoefening. Ze noemen aspecten als: het onderbouwen van argumenten, pleiten, onderhandelen, communicatieve en schriftelijke vaardigheden, stakeholdermanagement etc. Een van de deelnemers zou graag nog meer aandacht willen voor het opbouwen van een betoog ("hoe schrijf je een goed stuk?").

Evaluatie - kwaliteitszorg

Het panel heeft vastgesteld dat de LFS het curriculum regelmatig evalueert en verbetert. Zowel de klassikale bijeenkomsten als alle studiematerialen, inclusief het e-learning platform, worden geëvalueerd. Dit doet de LFS zowel schriftelijk (aan de hand van evaluatievragen aan het einde van elke bijeenkomst) als mondeling (aan de hand van een korte online sessie met enkele representanten van de deelnemersgroep na afloop van elk vak). De uitkomsten van deze evaluaties worden gedeeld met de hoofddocenten van het betreffende vak. Ieder half jaar komt het docententeam bijeen om de inhoud van het vak tegen het licht te houden en te bekijken in hoeverre actuele ontwikkelingen aanpassing noodzakelijk maken. Ook kan het docententeam aan de slag met eventuele genoemde verbeterpunten.

Conclusie

Het gehanteerde didactische concept, waarin de beroepscontext van de deelnemer centraal staat en het met elkaar delen van ervaringen een belangrijke rol speelt, sluit aan op de doelgroep. De vakken zijn praktijkgericht en van goed niveau en de gekozen werkvormen stellen de deelnemers in staat de vereiste kennis en vaardigheden actief te verwerven, zo stelde het panel vast. Het panel heeft een passende verdeling gezien tussen fysiek onderwijs en onderwijs via de digitale leeromgeving. De LFS probeert zo goed mogelijk de leerbehoefte van de deelnemers in beeld te brengen. Zij heeft hiertoe afstemmingsoverleg met de LFS-kantoren en evalueert met de deelnemers zelf. Het panel beveelt aan om ethiek een nog prominentere plaats te geven in het programma. Het panel komt tot de conclusie dat de inhoud en de

vormgeving van het programma de deelnemers in voldoende mate in staat stelt om de door de NOvA vastgestelde eindtermen te bereiken. Op basis van bovenstaande concludeert het panel dat standaard 2 voldoet.

5.3. **Standaard 3: Studeerbaarheid en studiebegeleiding**

Toelichting: Het studieprogramma, de studiebegeleiding en de informatievoorziening stellen de advocaat-stagiaires in staat de eindtermen te behalen en sluiten aan bij de behoeften van de advocaat-stagiaires.

Oordeel

Voldoet.

Bevindingen en overwegingen

Studielast

De studiebelasting bestaat uit het bijwonen van de klassikale bijeenkomsten en het online leren (waaronder de voorbereiding op de bijeenkomsten; zie ook standaard 2). De LFS overschrijft, zo geeft ze in haar zelfevaluatie aan, met de studiebelasting momenteel de in het “Kwaliteits- en accreditiekader BA 2020” voorgeschreven 105 dagdelen.

- De klassikale bijeenkomsten beslaan momenteel 63 dagdelen, zo blijkt uit de studiegids. Hier maakt de LFS bewuste keuzes. Zo beslaan sommige sessies twee dagen, inclusief een overnachting op locatie. De deelnemers kunnen op deze manier ervaringen uitwisselen, hebben steun aan elkaar en bouwen daarnaast aan een netwerk dat hen in hun verdere professionele carrière ten goede zal komen. Ook heeft de LFS ervoor gekozen om een onderdeel als *Financial Mindmap* te behouden in het vak Jaarrekening. Het breidt het curriculum uit met 2,5 dagdeel, maar deelnemers vinden dit erg leuk en leerzaam en het zorgt voor sneller begrip van de inhoudelijk jaarrekeningrechtelijke dagdelen.
- Voor het doornemen van het voorbereidend materiaal heeft de LFS een ruime inschatting gemaakt. De benodigde voorbereiding is echter sterk afhankelijk van de voorkennis van de individuele deelnemer. Zodra men het betreffende rechtsgebied in de Master heeft behandeld, is er in principe niet veel voorbereiding meer nodig.
- De meeste voorbereiding zit in het maken van de opdrachten bij de casussen en in het voorbereiden van de integratieve dagen. Voor de Integratieve dag I (zie ook standaard 5) schrijven studenten een dagvaarding en een conclusie van antwoord en bereiden ze een pleitnota voor; voor de Integratieve dag II stellen ze een vaststellingsovereenkomst op, schrijven ze een cliëntadvies en denken ze een onderhandelingsstrategie uit. De LFS merkt dat deze tijdsinvestering met de komst van AI al aanzienlijk verminderd is en onderzoekt met hoeveel ze de ingeschatte studielast hierdoor kan verlagen.

Studeerbaarheid

Alle kantoren hebben een convenant getekend waarin ze verklaren dat alle advocaat-stagiaires de LFS-opleiding zullen volgen en dat het kantoor hen in de gelegenheid zal stellen om zich goed op de bijeenkomsten en de examens voor te bereiden. In halfjaarlijkse bijeenkomsten spreekt de LFS met alle hoofden HR/L&D⁷ over onder meer de studeerbaarheid en de studiebelasting, de plaats van toetsen in het jaar en de ruimte die kantoren bieden om te studeren. Uit de notulen van het ‘LFS-HR contactpersonenoverleg’ blijkt dat dit laatste – de tijd die kantoren bieden om te studeren – zeer uiteenloopt⁸. De LFS brengt nog nadrukkelijker onder de aandacht hoe belangrijk het is om deelnemers daadwerkelijk de ruimte te bieden voor de opleiding en wat de opleiding precies inhoudt (ook voor wat betreft de zwaarte ervan), maar kan de kantoren hierin niets opleggen. De nieuwe BA-opleiding telt reeds aanzienlijk minder lesuren en de opleiding is verkort van drie naar twee jaar; het derde jaar van de advocaatstage vindt binnen kantoor plaats.

Bij standaard 1 is reeds gesteld, dat het voor deelnemers een uitdaging kan zijn om studie en baan met elkaar te combineren. De LFS ziet wat dat betreft een veranderende praktijk(voering) ten opzichte van vroeger. Stagiaires worden sneller in het diepe gegooid, krijgen sneller meer

⁷ Learning & Development

⁸ Van vier t/m achttien dagen per jaar

verantwoordelijkheid en zijn sneller dan voorheen onmisbaar voor de praktijk. De advocaat-stagiaires die het panel heeft gesproken, geven aan dat het “te doen is”. Avond- en/of weekendwerk is geen uitzondering, maar ze weten van tevoren waarvoor zij tekenen als ze bij een LFS-kantoor gaan werken, zo geven ze aan. Zij zien een rechtstreekse correlatie met de praktijk: hoe drukker de praktijk is, hoe uitdagender de combinatie van werk en studie. Een van de deelnemers geeft in het gesprek aan dat het van belang is om zelf regie te pakken op je leerproces en te schakelen met kantoor (praktijkbegeleider, patroon, HR). De ene deelnemer is hier doortastender in dan de andere. Ruimte voor verbetering zien zij in het beter afstemmen tussen de inlevermomenten van de voorbereidende stukken voor de integratieve dagen en de mondelinge toetsen van de LFS.

Omdat deelnemers tijdens de klassikale bijeenkomst meteen inhoudelijk met diverse vraagstukken aan de slag moeten, is een goede voorbereiding onontbeerlijk. Alleen zo kunnen docenten de contactmomenten effectief besteden en daarbij de nadruk leggen op het toepassen van de verkregen kennis, bijvoorbeeld in concrete casus, presentaties of debatten. Docenten merken op dat deelnemers zich, mede door de drukte op kantoor, niet altijd even goed hebben voorbereid. Ze geven dan aan “geen tijd te hebben om de bijeenkomsten voor te bereiden”. De LFS probeert de deelnemers op een aantal manieren te ondersteunen. Zo geeft de LFS bij elk vak aan hoe de deelnemer zich het beste kan voorbereiden (aangeraden volgorde, stappenplan, overzicht met tips en tricks van docenten). Daarnaast wordt de mate van voorbereiding door de deelnemer op de bijeenkomst inmiddels wel getoetst door middel van een huiswerkopdracht (individueel of in groepen) of mondeling tijdens de bijeenkomst op basis van actieve deelname. De uitkomst kan consequenties hebben voor de toegang tot de afrondende toets (zie standaard 5).

Informatievoorziening

De algemene informatievoorziening is volgens het panel op orde. De opleiding zorgt dat alle benodigde informatie rondom de opleiding beschikbaar is. Bij standaard 2 werd reeds verwezen naar het Opleidingsreglement en de Studiegids. Deelnemers krijgen daarnaast alle informatie die rechtstreeks betrekking heeft op de vakken vier weken voorafgaand aan elke bijeenkomst in de digitale leeromgeving. Hier kunnen ze niet alleen per dagdeel vinden wat de stof is en eventuele opdrachten vinden, maar ook staat per vak vermeld wat de opbouw ervan is. De deelnemers worden per mail op de hoogte gesteld als er aanvullende informatie beschikbaar is.

Studiebegeleiding vanuit het kantoor

Advocaat-stagiaires worden vanuit het kantoor begeleid door een patroon/praktijkbegeleider. De wijze waarop dit gebeurt, verschilt per kantoor. De rol van de patroon binnen de LFS-opleiding is tweeledig. De patroon (i) helpt de deelnemer bij de voorbereiding op de Integratieve dagen, bijvoorbeeld met het schrijven/finaliseren van de dagvaarding, de conclusie van antwoord of met het doornemen van de processtrategie en (ii) houdt tweemaal per jaar – samen met HR – een voortgangsgesprek met de deelnemer. Het is zaak de advocaat-stagiaires gelet op het belang van hun functie maximaal in de gelegenheid te stellen de opleiding goed te doorlopen. Het panel pleit dan ook voor een minimale standaard voor de begeleiding, zodat de bandbreedte tussen de kantoren verkleind wordt.

De patroons volgen allen een patroonscursus. Zij geven in het gesprek tijdens de visitatie aan dat deze cursus relevant is, maar wel wat hen betreft efficiënter (compacter) ingericht kan worden. Ook spreken zij de wens uit om de verschillende gesprekscycli beter op elkaar af te stemmen. Nu is er een evaluatiegesprek met de UO-mentor van de deelnemers en is er een driehoeksgesprek tussen de LFS, deelnemer en het kantoor (HR, de patroon/direct leidinggevende van de deelnemer). De patroons ervaren ongewenste overlap hiertussen.

Conclusie

Het panel heeft vastgesteld dat het studieprogramma, de studiebegeleiding en de informatievoorziening de advocaat-stagiaires in staat stellen de eindtermen te behalen. De

studiebelasting is hoog, maar de deelnemers geven aan dat zij de opleiding – ondanks de uitdagende combinatie van werk en praktijk – wel studeerbaar vinden. De LFS heeft oog voor de zaken waar deelnemers tegenaan lopen ten aanzien van de studiebelasting en spant zich in om bij de kantoren de voor de deelnemers benodigde ruimte te creëren. Op basis van bovenstaande concludeert het panel dat standaard 3 voldoet.

5.4. **Standaard 4: Docenten**

Toelichting: De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding/het opleidingsdeel te verzorgen en geven begeleiding. De kwaliteit en kwantiteit van de docenten maken het voor de instromende advocaat-stagiaires mogelijk de beoogde eindtermen te realiseren. Er zijn mechanismen ingericht waarmee de kwaliteit van de docentenstaf doorlopend worden geborgd.

Oordeel

Voldoet.

Bevindingen en overwegingen

Het panel is onder de indruk van de docenten die de LFS inzet. Uit het overzicht van de docenten dat de LFS heeft aangeleverd en de gesprekken tijdens de visitatie blijkt dat de docenten zowel inhoudelijk als didactisch meer dan voldoende deskundig zijn om het programma te verzorgen. Vrijwel alle docenten zijn zelf in de praktijk van een LFS-kantoor werkzaam. Dit acht het panel zeer passend, omdat het om een beroepsopleiding gaat. Daarnaast streeft de LFS ernaar om bij ieder vak twee hoofddocenten in te zetten, waarvan er één verbonden is aan een universiteit. Er worden per vak bewuste keuzes gemaakt ten aanzien van het profiel van de in te zetten docenten. Zo bestaat ieder docententeam bij het vak Bestuursrecht uit een advocaat en een rechter vanwege het bijzondere karakter van het vak. Bij de vaardigheden is gekozen voor de inzet van trainers met een bijzondere kennis van de advocatuur. Zo heeft de Pleitacademie (Procederen & Presenteren) veel trainers met eigen ervaring in advocatuur of rechterlijke macht. Hetzelfde geldt voor de vakken Schijfvaardigheden, Onderhandelen en Ondernemerschap. Bij de voorbereiding op de Integratieve Dag zijn veel rechters betrokken. Studenten zijn erg positief over de docenten.

De hoofddocenten zijn verantwoordelijk voor het onderwijsprogramma en voor het bewaken van zaken als studeerbaarheid, doorlopende leerlijn en didactische methoden. In de onderwijsteams – met daarin alle docenten die hetzelfde vak geven – worden de onderwerpen en leerdoelen van de bijeenkomsten vastgesteld en bepaald welke leermethoden zich het best lenen voor de betreffende bijeenkomst. De docenten met wie het panel heeft gesproken tijdens de visitatie, geven concrete, passende voorbeelden over de afstemming binnen de onderwijsteams.

De nieuwe opzet waarvoor de LFS heeft gekozen, vraagt iets anders van docenten dan voorheen. Waar de docent in het oude programma met name hoorcolleges en de “*sage of the stage*” was, zo stelt de LFS in haar zelfevaluatie, vraagt het werken met casuïstiek in de werkbijeenkomsten een meer coachende rol van de docenten (“*guide on the side*”). Onder begeleiding van een onderwijskundige van de Universiteit Utrecht (Onderwijsadvies & Training) is er veel aandacht besteed aan de didactische professionalisering. Deze trainingen waren onder meer gericht op aspecten als vraagtechniek, het geven van feedback, het activeren van deelnemers (“de bal bij de deelnemer neerleggen”), omgaan met verkeerde antwoorden, het uitdagen van teams die snel klaar zijn en het aanbrengen van verdieping op de eigen expertise van deelnemers. Het panel vindt het goed dat de LFS onderwijskundige expertise inhuurt om startende docenten te trainen, de onderwijsteams te begeleiden bij de opzet van hun vak en op verzoek verder advies te geven.

Het panel heeft tijdens de visitatie gesproken met gedreven, betrokken docenten. Zij geven aan dat ze bij de LFS de ruimte krijgen om hun expertise in te brengen. Zij geven les vanuit de intrinsieke motivatie om hun kennis over te dragen aan een nieuwe generatie advocaten en geloven in de kracht van een goede opleiding. Bij hun selectie als docent heeft de LFS gekeken, zo geven de docenten aan, naar zaken als praktijkervaring, onderwijskundige achtergrond, ervaring met lesgeven, vakinhoudelijke deskundigheid en motivatie. Ze voelen zich gesteund door de LFS, als het gaat om gewenste professionalisering.

Conclusie

Het panel is zeer te spreken over de kwaliteit van de docenten bij de LFS. Het docententeam is zowel inhoudelijk, didactisch als breed in expertise. Ook is het panel positief over de didactische professionalisering die de LFS heeft georganiseerd vanwege de nieuwe manier van onderwijs geven. Op basis van bovenstaande concludeert het panel dat standaard 4 voldoet.

5.5. **Standaard 5: Toetsing en gerealiseerd niveau**

Toelichting: De opleiding/het opleidingsdeel beschikt over een adequaat systeem van toetsing. De toetsing van de verschillende delen van de opleiding, te weten ethiek, voorbereiding op de integratieve dag en integratieve dagen, is in voldoende mate afgestemd. De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de advocaat-stagiaires. De kwaliteit van de toetsing wordt voldoende gewaarborgd. Ook uit de opzet van de opleiding, in het bijzonder de voorbereiding van de integratieve dagen, blijkt dat de advocaat-stagiaires het beoogde niveau halen.

Oordeel

Voldoet.

Disclaimer: Omdat de formele toetsing niet belegd is bij het decentrale onderwijs, kan het panel ten aanzien van dit opleidingsdeel, aangeboden door de LFS, niet alle onderdelen van standaard 5 beoordelen. Hieronder wordt eerst het systeem van toetsing toegelicht om vervolgens aan te geven welke onderdelen het panel wel heeft kunnen beoordelen.

Bevindingen en overwegingen

Systeem van toetsing in de BA-opleiding

In de BA-opleiding zijn er drie formele toetsen:

1. een schriftelijke toets Ethiek in jaar I;
2. een afsluitende toets aan het einde van ieder leerjaar; de zogeheten Integratieve dagen (ID).
 - o In jaar I is de Integratieve Dag (ID) een Mootcourt
 - o In jaar II is de Integratieve Dag een praktijksimulatie. Voor privaatrecht en bestuursrecht is dat een onderhandeling en voor strafrecht een getuigenverhoor.

Om toegang te krijgen tot de Integratieve Dagen moeten de deelnemers voorbereidende stukken inleveren. Bij ID 1 gaat het om een dagvaarding en een conclusie van antwoord; bij ID 2 om een clientadvies en een vaststellingsovereenkomst. Deze voorbereidende stukken worden geschreven tijdens het decentrale onderwijs. De onderwijsaanbieder die dat desbetreffende deel aanbiedt, beoordeelt de kwaliteit van de voorbereidende stukken en geeft een advies aan de Examencommissie om de deelnemer al dan niet toe te laten tot de integratieve dag. De Examencommissie beslist vervolgens.

Ten aanzien van het opleidingsdeel, aangeboden door de LFS, kan het panel de volgende onderdelen beoordelen: (i) de voorbereiding op de integratieve dagen, (ii) (voor een deel) de helderheid van de eisen voor de advocaat-stagiaires, (iii) de afstemming tussen de toetsing van de verschillende delen en (iv) het gerealiseerd niveau, voor zover dat blijkt uit de stukken die de advocaat-stagiaires opleveren voor de voorbereiding van de integratieve dagen.

Systeem van toetsing binnen de LFS

De LFS heeft verschillende mechanismes om inzicht te krijgen/geven over waar de deelnemers staan in hun leerproces. Tijdens onderwijsonderdelen krijgen de deelnemers begeleiding en feedback van de docenten en van studiegenoten (peer-to-peer feedback). Zo beoordelen deelnemers bij vaardigheidstrainingen elkaars prestaties op basis van tevoren door de docent aangegeven criteria. Daarbij leren ze niet alleen van elkaars opmerkingen, maar ze leren ook door bewust te kijken hoe een ander een bepaalde oefening aangepakt. Soms beoordelen de deelnemers ook hun eigen werk. Bij schriftelijke vaardigheden nemen deelnemers zelfgeschreven zakelijke teksten mee naar het onderwijs en beoordelen deze aan de hand van de besproken aandachtspunten tijdens de bijeenkomst. Zo zien ze meteen waar hun eigen leerpunten liggen. Zoals eerder is gesteld, maken deelnemers ook (huiswerk)opdrachten ter voorbereiding op de klassikale bijeenkomst. Deelnemers weten van te voren met welke beoordelingscriteria de opdrachten beoordeeld gaan worden.

Mondelinge examens

De deelnemers krijgen bij de LFS één keer per studiejaar een mondeling examen van twee keer vijftien minuten. In dit examen staan twee vakken centraal. Ieder vak van het daaraan voorafgaande leerjaar kan aan de orde komen. Enkele weken voor de examendag krijgen de deelnemers te horen over welke twee (deel)vakken het examen kan/zal gaan, zodat zij zich specifieker kunnen voorbereiden. Deze mondelinge toetsen zijn primair bedoeld, zo geeft de LFS aan, om de deelnemers te stimuleren om ook de inhoud van de vakken die niet formeel worden geëxamineerd tot zich te nemen. Daarnaast is het ook de bedoeling om de deelnemer te trainen in het omgaan met mondelinge toetsing/interactie⁹ en het analyseren van vragen. De deelnemers worden beoordeeld door twee docenten. Zij beoordelen de deelnemers met een beoordelingsmatrix die van tevoren aan de deelnemers wordt verstrekt. Het mondeling wordt opgenomen en kan door de deelnemer worden teruggeluisterd. Als de deelnemers het mondeling examen niet halen, moeten ze het opnieuw doen.

De advocaat-stagiaires die het panel heeft gesproken, hebben gemengde gevoelens over de mondelinge examens. Ze snappen de bedoeling, maar zouden het fijn vinden als ze iets meer zeggenschap zouden hebben over de inhoud. Ze geven als suggestie om de deelnemers keuzevrijheid te geven in tenminste één van de twee vakken. Een deelnemer was bevraagd over belastingrecht en jaarrekeningen en dat waren nu juist de twee onderwerpen die in zijn praktijk totaal niet relevant waren. Vanwege de (vaak moeizame) balans tussen werk en privé vindt het panel deze suggestie het overwegen waard. De advocaat-stagiaires kunnen op deze manier meer ruimte en zekerheid krijgen en meer aansluiting op hun vakgebied.

Vorbereiding op de integratieve dagen

De LFS is verantwoordelijk voor het niveau van de stukken op basis waarvan hun deelnemers tot de toetsdagen worden toegelaten. Dat zijn, zoals hierboven is aangegeven, een dagvaarding en conclusie van antwoord bij het eerste jaar en een cliëntadvies en conceptcontract in het tweede jaar. De LFS laat de deelnemers oefenen met beroepsrechters en ervaren partners van de LFS-kantoren (soms emeriti) om hen optimaal voor te bereiden.

Deze voorbereiding wordt door de deelnemers als heel positief ervaren. Zij geven in evaluaties aan zich na afloop van de “generale repetitie” voorbereid te voelen op de Integratieve Dagen. Ze stellen het op prijs dat de docent/rechter kritisch blijft doorvragen. Dit maakt de zwakke plekken in een pleidooi zichtbaar, zodat de deelnemers weten waar zij nog aandacht aan moeten besteden in de laatste voorbereidingen op de Integratieve dag. De rechters geven veel nuttige tips en ook het observeren van de pleitoefening van mededeelnemers is heel leerzaam. Een van de deelnemers vond het wel jammer dat er geen tijd en ruimte was om de feedback op de stukken te verwerken. Ze had haar dagvaarding bij ID I graag aan de hand van de feedback aangepast. De LFS oefent met de daadwerkelijk casus die door de UO is ontwikkeld. De deelnemers die het panel heeft gesproken geven aan dat deze nog wel iets beter mag worden afgestemd op de daadwerkelijke praktijk. *“Niets van die oefening komt overeen met wat je in de werkelijkheid gaat doen.”* Het panel vindt een betere afstemming een punt van aandacht. Zeker bij een beroepsopleiding moeten dergelijke oefeningen wel overeenkomen met wat er in de praktijk gebeurt.

Afstemming tussen de verschillende onderdelen (De LFS – UO – Examencommissie)

Formeel is het de Examencommissie die de toetsing voorbereidt en uitvoert. Ook zaken als bezwaar en beroep en de herbeoordeling zijn formeel in handen van de Examencommissie. In de praktijk is het de UO die de voorbereiding van de toetsing verzorgt (waaronder begrepen het werven en trainen van beoordelaars en het voorbereiden van herbeoordelingen). Het panel heeft op basis van de gesprekken met het management, de deelnemers en de docenten en de onderliggende stukken vastgesteld dat er nog ruimte voor verbetering is, als het gaat om de afstemming tussen de LFS, de UO en de Examencommissie op het gebied van toetsing. De LFS geeft zelf ook aan dat zij graag meer afstemming zou zien tussen de voorbereiding die bij de LFS plaatsvindt

⁹ Veel deelnemers hebben op de universiteit nooit een mondeling gehad.

en de daadwerkelijke formele toetsing die bij de UO wordt uitgevoerd. Dit omvat een aantal aspecten:

- Voor informatievoorziening over toetsing is de LFS afhankelijk van de UO. Zo worden de casussen voor de integratieve dagen vrijgegeven op een door de UO te bepalen moment en mogen deze niet op de DLO van de LFS worden opgenomen.
- De UO werft en traint de beoordelaars; de LFS zou graag meer inzicht krijgen in dit proces, met name in de beoordelaarsinstructie, zodat ze deelnemers nog beter kunnen voorbereiden op de daadwerkelijke beoordeling op de Integratieve dagen.
- Er is momenteel geen terugkoppeling van de formele beoordeling richting de LFS. Een van de docenten die het panel heeft gesproken, is betrokken bij de voorbereiding vanuit haar achtergrond als rechter. Zij gaf aan, dat ook zij vanuit haar rol het relevant vindt om iets terug te zien van de uiteindelijke beoordeling bij de formele toetsing bij de UO, zodat ze dit weer mee kan nemen in de voorbereiding. Deelnemers geven aan dat de voorbereiding bij de LFS in de meeste gevallen een goede afspiegeling is van wat er gebeurt bij de formele toetsing op de Integratieve dagen. Het komt niettemin wel eens voor dat een deelnemer een “vlekkeloze generale repetitie” heeft gehad bij de LFS, maar zakt bij de formele toetsing op de Integratieve dag.
- Deelnemers vinden de procedures rondom herkansingen onduidelijk. Wanneer deelnemers zakken, kunnen zij bij de Examencommissie een verzoek tot herbeoordeling indienen. Deelnemers beoordelen dit proces als langdurig en niet transparant.

Het panel beveelt aan dat deze punten bij de doorontwikkeling van de BA-opleiding door de verschillende stakeholders – onderwijsaanbieders, Examencommissie en de NOvA – in goed overleg worden opgepakt. Een goede open en transparante samenwerking is essentieel om eerlijke toetsing te kunnen waarborgen. Het panel kan zich ook voorstellen dat er vanuit de UO ook gebruik wordt gemaakt van de expertise van de docenten bij de andere onderwijsaanbieders. Bij ID II staat voor privaatrecht en bestuursrecht een onderhandeling centraal en, zo geeft ook de LFS aan, *“als er iets is wat LFS-kantoren goed en veel doen, is het onderhandelen”*. De LFS heeft docenten die zelfs prijzen hebben gewonnen op dit vlak. Daarnaast pleit het panel voor kalibratie over de onderwijsaanbieders heen, zodat er meer afstemming is tussen de docenten die de advocaat-stagiaires voorbereiden op de toetsing en de examinatoren die de toetsing uitvoeren.

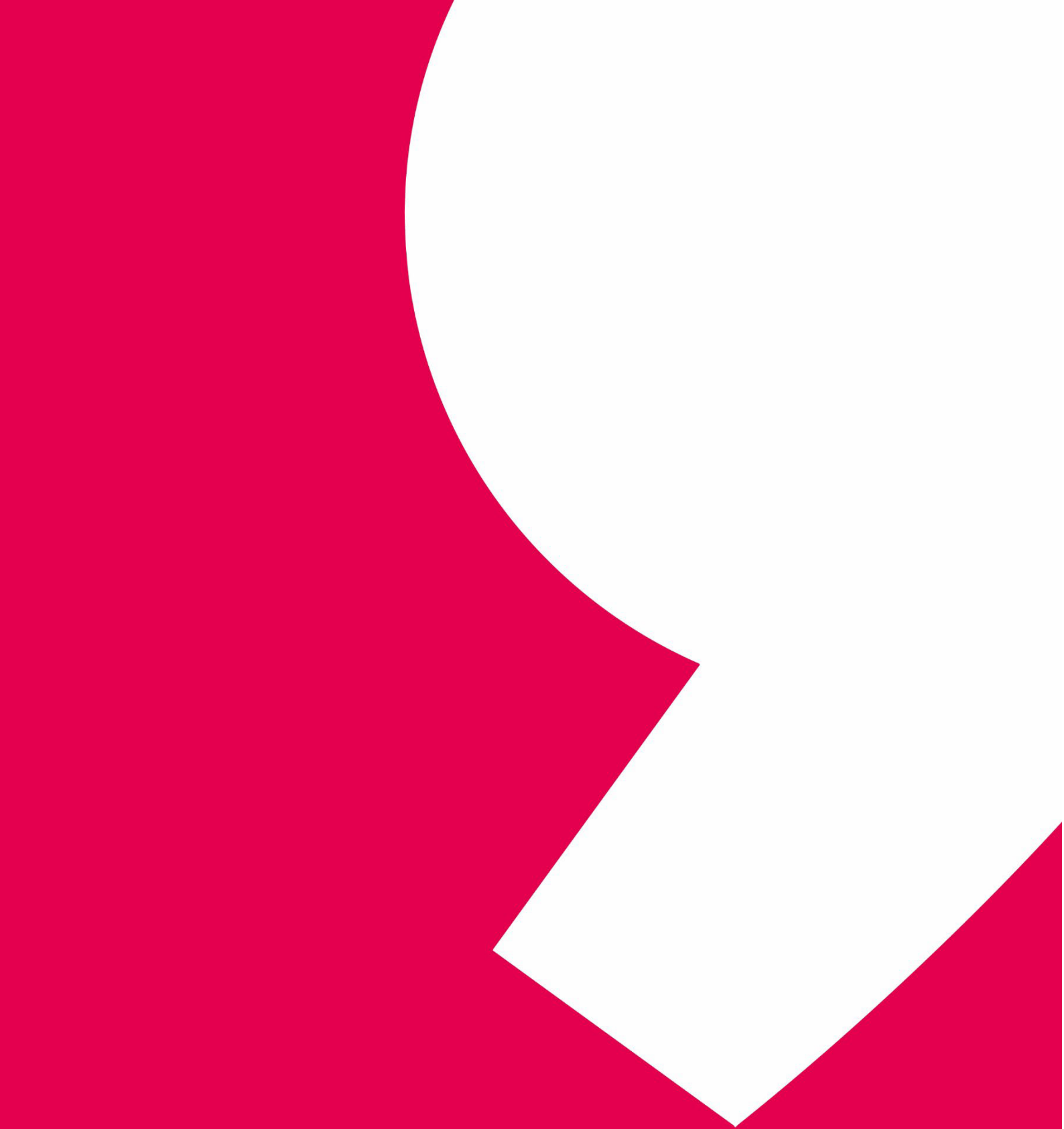
Gerealiseerd niveau

Het panel heeft van vijf advocaat-stagiaires de voorbereidende stukken bestudeerd op de Integratieve Dag 2, te weten een case-analyse met een onderhandelingsstrategie en een vaststellingsovereenkomst. De stukken zijn inhoudelijk aan de maat. Het panel zag hier en daar nog wel wat gekunstelde juridische zinsconstructies en archaïsch taalgebruik. Uit de opzet van deze stukken blijkt dat de advocaat-stagiaires het beoogde niveau halen. Deze opzet nodigt overigens niet uit tot creativiteit (en ‘out of the box’ denken), maar geeft de deelnemers wel het kader om zaken van verschillende kanten te benaderen. Als het gaat over de beoordelingsformulieren die de LFS gebruikt bij de beoordeling van de voorbereidende stukken, ziet het panel nog ruimte voor verbetering. Het panel zag nu nog een groot verschil in de manier waarop en de mate waarin feedback wordt gegeven op de formulieren. De LFS heeft aangegeven, dat het grootste deel van de feedback mondeling wordt gegeven op de dag zelf. Het panel kan dit billijken, maar vindt een (korte) schriftelijke beoordeling wenselijk vanwege de navolgbaarheid; zeker in het geval de stagiair niet voldoende presteert.

Conclusie

Samenvattend vindt het panel dat de LFS deelnemers een adequate voorbereiding biedt op de Integratieve dagen. De informatie die voor de LFS beschikbaar is ten aanzien van de formele toetsing, deelt zij met de deelnemers. Voor zover dat mogelijk is, zijn de eisen omtrent toetsing dus helder voor de deelnemers. Het panel heeft er ten slotte alle vertrouwen in dat de advocaatstagiaires van wie het panel de voorbereidende stukken heeft bestudeerd, na afronding van de opleiding vakbekwaam zijn en de professionele vaardigheden, kennis en kunde bezitten die nodig zijn voor het zelfstandig uitoefenen van de praktijk. Op basis van bovenstaande concludeert het panel dat standaard 5 voldoet.

Voor de doorontwikkeling van de BA-opleiding beveelt het panel sterk aan dat de toetsing van de verschillende delen van de opleiding – met name de voorbereiding op de integratieve dag en integratieve dagen zelf – beter op elkaar afgestemd wordt en dat er gekalibreerd wordt over de onderwijsaanbieders heen. Een goede open en transparante samenwerking is essentieel om eerlijke toetsing te kunnen waarborgen.

Hobéon

Sir Winston Churchilllaan 273
2288 EA Rijswijk
Postbus 70, 2280 AB Rijswijk
+31 (0)88 998 3140
www.hobeon.nl
info@hobeon.com